

Una llengua rebutjable

written by Jordi Martí i Montllau | 21 d'octubre de 2019

Abans d'entrar en matèria, permeteu-me un aclariment inicial, perquè cal que justifiqui per què, més endavant, descriuré les actituds expressades pels entrevistats en l'EULP2018 amb consideracions com “ser favorable que el català romanguí minoritzat”, o “ser favorable que el català tingui, en el seu domini lingüístic, el mateix estatut que el castellà té en el seu”, quan en realitat, la qüestió analitzada en aquest punt de l'*Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població* de 2018 (EULP2018) seria la que es faria a propòsit de la llengua que a l'entrevistat li agradaria de parlar en el futur. Per tant, en cap cas no es demana a ningú, directament i obertament, per l'estatut que s'estimaria més per a la llengua catalana. En conseqüència, entre les respostes possibles a la qüestió formulada no n'apareix cap que permeti declarar a l'enquestat la seua actitud cap al català en termes sociopolítics (Les respostes possibles seran: “només en català”, “més en català que en castellà”, “ambdues”, “més català que castellà”, “només castellà”, “només en altres llengües”, “català i altres llengües”, “castellà i altres llengües”, “altres combinacions de llengües”, “no consta”).

És raonable que se'm demani amb quin dret i per quin motiu tradueixo les respostes efectives dels enquestats, referents a preferències lingüístiques personals en el futur sobre la llengua que l'entrevistat voldria parlar, a preferències sociopolítiques. La resposta és que ho faig amb el dret que m'atorgava la consideració que ningú no podria optar per declarar la seua voluntat en relació amb l'ús personal del català a què aspira sense donar per descomptat l'existència d'un entorn lingüístic que possibilités aquesta voluntat d'ús declarat. Així, si algú declara aspirar a no usar gaire el català podem pensar, lícitament, que aspira que en l'entorn sociolingüístic resti residualitzat, anàlogament, aquell que

diu aspirar a viure exclusivament en castellà, o si més no, a viure sense haver d'usar gens el català, és lícit que considerem que aspira a un entorn sociolingüístic on el català no sigui present (i que, per tant, n'hagi senzillament desaparegut o s'hagi llatinitzat, com ha passat amb el gaèlic irlandès a Irlanda, per exemple).

Ara bé, se'm pot acusar, amb versemblança, d'estar sobreinterpretant, perquè podria ser, perfectament, que aquell que manifestés voler mantenir-se del tot o gairebé del tot al marge del català en realitat pensés que això seria possible amb l'existència d'una comunitat lingüística catalana, tolerada, sempre i que aquesta comunitat lingüística no li representés cap o gairebé cap obligació. En aquest cas, la persona que declarés voler mantenir-se al marge del català podria ser que no aspirés correlativament a una més gran minorització i encara menys a l'extensió de la comunitat lingüística. Això en realitat no té sentit des d'un punt de vista sociolingüístic perquè seria una aposta pel conscient bilingüisme social asimètric que, com ens consta, condueix a l'extinció de la llengua subordinada, és a dir, de la llengua en què no es troba bilingüitzada tota la societat. Però d'això no té per què saber-ho l'entrevistat. Admeto aquesta interpretació, i això em duu a renunciar a identificar necessàriament una voluntat implícita de veure extingida la llengua per part de qui declara preferir un futur en què pogués mantenir-se al marge del seu ús actiu. Al cap i a la fi, declarar que no es vol parlar el català, no implica necessàriament no voler entendre'l i, per tant, negar també la possibilitat de mantenir converses bilingües. En realitat, en aquest cas, l'única actitud que podria atribuir-se-li amb veritable sentit seria la de voler mantenir el caràcter marginal del català, voler que l'ús d'aquesta llengua mai no arribés a un punt que l'obligués a aprendre'l i emprar-lo. I això no obstant, trobo aquesta darrera interpretació raonable massa prudent, i insatisfactòria.

La trobo insatisfactòria perquè, si bé la qüestió formulada en l'enquesta fa estrictament referència explícita a la llengua en què agradaria a l'entrevistat de parlar en el futur, no deixa de ser forçat que una actitud contrària a parlar el català (i hem de suposar: a escriure'l) es consideri sistemàticament compatible amb una actitud oberta al fet que altres el parlin i en facin un ús ple, perquè, al cap i a la fi, com menys residualitzat estigués el català, menys probable seria que la preferència expressada pogués fer-se realitat. D'acord amb això, seria justament per a separar la voluntat expressada d'usar preferentment el castellà del desig implícit de residualització del català (una residualització definitiva) que caldria fer un exercici de sobre interpretació. Pensar que l'actitud manifestada per aquests enquestats és compatible amb l'existència d'una comunitat catalanoparlant àmplia i sense limitacions establertes *a priori* sembla impossible. Com més català, més difícil li resultaria a qui volgués evitar emprar-lo de prescindir-ne.

Aquesta sobre interpretació seria encara més forçada en el cas dels enquestats que haguessin respost a la qüestió tot dient que aspiraven a no parlar gens (ni a escriure, per tant) en català en un futur. Aquesta darrera actitud, que de fet, com ja hem dit és perfectament compatible amb la voluntat d'extinció de la llengua (tot i que no la implica necessàriament) suposa, en el millor dels casos, un règim limitatori clar per al català, un voler, de manera més o menys conscient que els catalanoparlants es guardin -del tot o preferentment- el català per a ells.

M'abstinc, per tant, d'afirmar que aquells que aspiren a un futur en què no hagin d'emprar (mai o gairebé mai) la llengua catalana equivalgui a una veritable voluntat residualitzadora o partidària de l'extinció, i em limito, en aquests casos, a apuntar a una preferència per un tractament asimètric favorable al castellà, que associo, això sí, a la voluntat de minorització.

Diguem per últim que algú podria pensar que potser hi ha actituds que donen per bona la minorització de la llengua, però que tanmateix qui respon podria ser que no en fos conscient. Em costa d'admetre-ho tenint en compte que l'enquestat fa una declaració explícita i que té al davant altres possibles respostes que apunten en sentit contrari a aquella per la qual ha optat, i que l'haurien d'ajudar a entendre què realment implica allò que està dient. Potser també hauríem d'admetre aquesta nova objecció. Tanmateix la inconsciència no li llevaria gravetat a la resposta donada i a les conseqüències implícites que l'acompanyarien. L'enquestat potser no és conscient de les implicacions de la seua resposta, però a nosaltres ens tocarà ser-ho.

Pel que fa a la traducció que faig de l'afirmació de la preferència manifestada per un percentatge dels entrevistats a parlar només català en el futur en el sentit que aquests enquestats aspirarien que el català gaudís, en el seu domini històric del mateix estatut que el castellà gaudís en el seu, em sembla que no li cal gaire explicació. Aquests entrevistats saben prou bé les limitacions a què s'enfronta el català en el seu mateix domini lingüístic i aquestes limitacions, que contrasten amb el seu desig manifest (permanentment frustrat), han de fer-los conscients que, parlar només en català en un futur exigeix un canvi sociopolític en el sentit apuntat.

Dit això, ja podem continuar.

És interessant de revisar l'actitud que adopta la població estudiada sobre el paper que hauria de tenir la llengua catalana en el seu mateix domini lingüístic, perquè és reveladora de la valoració que se'n fa i del capteniment que pot esperar-se davant de qualsevol iniciativa revitalitzadora. En aquest sentit cal destacar que **no arriba al 30% del total de la població resident a la comunitat autònoma de Catalunya (CAC) més gran de 15 anys el percentatge dels qui creuen que el català hauria de tenir-hi (en un futur, segons la qüestió formulada en l'EULP2018) un paper prioritari** (dintre d'aquest

grup només un 42,5% consideren que aquest paper pròpiament hauria de ser el de llengua única),² als quals caldria sumar poc més d'un 1% que declararien voler un futur en què la predominança lingüística fos repartida entre el català i una altra llengua diferent del castellà. Davant d'aquest grup trobem gairebé un 14% que declaren considerar que el català hauria de mantenir-se com a llengua minoritzada en el seu domini lingüístic històric (cosa que representaria gairebé 890.000 persones residents a la CAC). Al darrere aquest grup caldria que s'hi afegís, encara, un 1,3% que declara que les llengües que caldria que predominessin en la CAC haurien de ser el castellà i alguna altra diferent del català, cosa que faria ascendir la població que manifesta desafecció explícita cap a la llengua natural del territori estudiat fins una mica més de 975.000 persones.³ Per contra, en xifres absolutes, els qui es decantarien per la predominança del català (o del català al costat d'una altra llengua diferent del castellà) sumarien, aproximadament, 1.955.000 persones (una xifra molt propera a la dels parlants inicials de català més grans de 15 anys). A aquests dos grups caldria afegir-ne un de tercer: el dels qui manifesten la seua preferència per un futur amb paritat lingüística català/castellà, que representarien gairebé el 40% de la població estudiada –el grup majoritari– i una mica més de 2.520.000 persones, grup al qual caldria sumar-hi encara un quart, constituït per una mica més del 10% de la població més gran de 15 anys⁴ (cosa que representaria gairebé 650.000) persones que declararien la seua preferència per la predominança d'una combinació de llengües que inclouria el català i el castellà juntament amb una llengua diferent, o més d'una.

Podem dir, per tant, que els residents a la comunitat autònoma de Catalunya que declaren pensar que al català li correspondria en el seu mateix domini lingüístic el mateix estatut que el castellà té en el seu⁵ no serien més de 800.000 persones (entre els més grans de 15 anys), gairebé 175.000 persones menys que les que declaren donar per bona la seua

residualització (i, per tant, no es mostren disposats a reconèixer drets lingüístics plens als catalanoparlants). D'altra banda, el fet que l'opció majoritària sigui la bilingüe mostra fins a quin punt la ideologia lingüística majoritària ha penetrat en la mentalitat de la població i com serà de difícil contrarestar les conductes que s'hi vinculen, que parteixen, ni que sigui implícitament, de la prescindibilitat del català en el seu mateix domini lingüístic (l'ús del qual es veurà sovint com a no escaient, és a dir, que no toca).

Podem expressar-ho d'una altra manera: la xifra dels qui no valorarien prou la llengua catalana per arribar a considerar-la digna de ser la llengua de referència del país sumarien almenys 4.215.000 persones entre els més grans de 15 anys residents a les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, és a dir, gairebé dos terços de la població més gran de 15 anys, per menys d'un terç que, amb més o menys intensitat pensa el contrari.⁶ El consens general del país es mostra, per tant, entre hostil i mal disposat a la normalització lingüística, cosa que destacaria la necessitat que, al costat d'aquesta o abans seu, es fes un esforç per denunciar les inconsistències i perversitats de l'actual ideologia lingüística dominant,⁷ una feina que, en cas de fer-se, podríem avançar que gaudiria de bones perspectives, com deixa entreveure l'avenç que una mica més avall mostrarem que ha tingut els darrers l'acceptació de l'estatut bilingüe català/castellà paritari entre la població al·lòctona resident a la comunitat autònoma de Catalunya (CAC), en detriment del suprematisme castellà entre els membres d'aquest grup procedents de l'estat Espanyol, i en detriment de les consideracions sobre el reconeixement que llurs seues llengües inicials (diferents del castellà) haurien de tenir en la societat catalana, entre els parlants originaris de fora de l'estat.

Entre els parlants més joves (entre els 15 i els 29 anys) la

voluntat que el català, en el seu mateix domini lingüístic, arribi a tenir un estatut igual o semblant al que el castellà té en el seu és encara inferior (mentre que en els grups d'edat successius anirà incrementant-se, fins a arribar al 35,5% dels parlants de 65 anys o més) i registra només un 24%⁸ (6,5 punts percentuals inferior als qui es declaren, en aquest grup d'edat, parlants inicials de català i 13 punts inferior als qui s'hi declararien catalanoparlants d'identificació). A més, només una tercera part d'aquests parlants aspiraria que aquesta correspondència fos completa. En aquest grup d'edat el percentatge dels qui mostrarien la seua preferència perquè el català compartís estatut amb una llengua diferent del castellà seria de l'1,4%, mentre que els qui es decantarien per la paritat amb el castellà arribaria la seua xifra més alta: gairebé el 42%⁹ (2 punts per sobre del percentatge general) i els partidaris de la minorització del català sumarien una mica més de l'11%,¹⁰ als quals caldria sumar els qui mostrarien la seua preferència per una inconcreta combinació de diferents llengües que inclouria també el català i el castellà, que arribarien al 14%.¹¹

Si ens fixem ara en l'origen dels parlants, constatem que, entre els parlants autòctons, els partidaris que el català tingui, en el seu mateix domini lingüístic, un estatut igual o semblant al que el castellà té en el seu creixerien fins a gairebé un 42% del total,¹² mentre que els partidaris d'usos paritaris amb el castellà no arribarien al 36% (un 42% si hi afegim els qui aspirarien a usos paritaris del català, el castellà i una o unes altres llengües),¹³ mentre que els partidaris que el català compartís preponderància amb una altra llengua diferent del castellà suposarien un altre 1,2%. Entre els autòctons, els partidaris de la minorització de la llengua pròpia suposarien només un 6,5%.¹⁴ Davant d'aquestes dades, gairebé el 31% dels parlants autòctons procedents de l'estat Espanyol mostrarien la seua preferència per la minorització de la llengua catalana¹⁵, mentre que aquest

percentatge ascendiria al 25% entre els parlants d'origen al·lòcton.¹⁶ Uns percentatges, en ambdós casos, que haurien de fer-nos pensar.

Entre els residents al·lòctons d'origen en l'estat Espanyol els partidaris d'un estatut bilingüe català/castellà arriba a gairebé el 48,5% (53,3% si hi suméssim els qui incorporarien encara almenys una tercera llengua),¹⁷ mentre aquest percentatge entre els al·lòctons procedents de fora de l'estat es redueix a gairebé el 43,5% (si bé s'enfilaria fins al 56,5% si hi suméssim els qui incorporarien encara almenys una tercera llengua).¹⁸ D'altra banda, entre aquests darrers parlants el percentatge de partidaris que el català adquireixi un estatut igual o semblant al que el castellà té en el seu domini lingüístic arribaria a gairebé el 13%¹⁹ (per un 9,5% dels parlants al·lòctons procedents de l'estat Espanyol), mentre que un 1,1% declararien desitjable que el català, al seu domini lingüístic, compartís preponderància amb una altra llengua diferent del castellà (un percentatge inexistent en el cas dels parlants al·lòctons nascuts a l'estat).²⁰

Subratllem-ho abans d'acabar: gaire el 80% dels residents a la comunitat autònoma de Catalunya (CAC) procedents de l'estat Espanyol no creu que el català mereixi, en el seu domini lingüístic, mateixa consideració que el castellà té en els territoris d'on, majoritàriament, aquesta població procedeix, i no sols això: gairebé una tercera part d'aquesta part de la població es decanten per la minorització de la llengua. Unes dades que, efectivament, fan pensar.